

Podoby mesta v slovenskej poézii 20. storočia

Viliam Nádaskay

Vedecký seminár *Podoby mesta v slovenskej poézii 20. storočia* sa konal 6. októbra 2017 na pôde Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, organizovaný Katedrou slovenského jazyka a literatúry ako súčasť grantu Bratislavské motívy v slovenskej poézii druhej polovice 20. storočia. Pri tejto príležitosti sa na prezentovanie svojich prác v dvoch časových blokoch zišli vedeckí pracovníci a pracovníčky z rôznych inštitúcií. Seminár príhovorom otvoril a následne moderoval Jaroslav Šrank z domovskej katedry. Menšie celky príspevkov boli prepojené diskusiou, v ktorej sa ozrejmovali nejasnosti a dopĺňali poznatky k témam.

V prvom bloku, venovanom prevažne medzivojnovnej poézii, sa ako prvý predstavil Juraj Briškár (Katedra slovenskej literatúry a literárnej vedy FF PU v Prešove) s filozoficky ladeným príspevkom *Vzťah k mestu ako problém v slovenskej lyrike 20. storočia*. V ňom sa Briškár usiloval nájsť styčné body mesta a poézie cez analýzu perspektívy vnímania mestského prostredia v slovenskej lyrike, najskôr vo všeobecnej rovine. Neskôr rozčlenil slovenskú poéziu podľa vzťahu k mestu na nemestskú a mestskú, ktorej osobitosti vzápätí opísal, a usúdil, že slovenská poézia sa v 20. storočí postupne vymaňuje z fascinácie prírodou. Michal Habaj (Ústav slovenskej literatúry SAV) skúmal *Obraz mesta v slovenskej poézii dvadsiatych rokov 20. storočia*. V texte, ktorý má byť súčasťou väčšieho celku, sa prostredníctvom sociálno-spoločenského kontextu doby zameral na analýzu obrazu mesta u autorov J. Smreka, L. Novomeského či J. R. Poničana. V ich poézii sledoval zobrazovanie sociálneho rozkolu a rekonfiguráciu mesta ako sociálneho priestoru cez obraznosť spojenú s typicky mestskými priestormi kaviarní, výkladov alebo obchodov, častokrát identifikujúc

konkrétne toposy Bratislavy. V podobnom časopriestore sa pohyboval príspevok Jaroslavy Šakovej (Ústav slovenskej literatúry SAV) *Téma mesta v tvorbe M. M. Dedinského v kontexte slovenského nadrealizmu*, v ktorom analyzovala a interpretovala repertoár nadrealistických mestských motívov v tvorbe spomenutého autora. V úvahách nad paralelizmom subjektu a mesta hľadala ich vzájomný vzťah, ktorý sa prejavoval v prepájaní osobnej roviny s históriou Bratislavy. Novú podobu mesta prepojila so snívaním lyrického subjektu ústiacim do stavov blúdennia, fantazmagórie a nočnej mory. Skok v období a téme priniesol Jaroslav Šrank (Katedra slovenského jazyka a literatúry PdF UK v Bratislave) referátom *K podobám mesta v poézii socialistického realizmu*, v ktorom poslucháčom priblížil dobový obraz mesta v poézii od konca štyridsiatych po začiatok šesťdesiatych rokov 20. storočia. Vymedzil v nej rôzne prístupy k téme mesta, ktoré sa napokon stretajú v obraze mesta ako raja, idylly a priestoru kvalitného života a blahobytu, prevzatého z oficiálnej propagandy. Mesto sa emblematicky ako ľudské dielo cez monumentálne, budovateľské motívy, čím sa v konečnom dôsledku analyzovaná poézia redukuje na nástroj adorácie štátostrany. Vyzdvihol, že mestský život sa prezentuje ako dôsledne organizovaný a premyslený, no zato plný rôznych zmyslových podnetov. K téme medzivojnovnej poézie prispel aj Ján Gavura (Katedra slovenskej literatúry a literárnej vedy FF PU v Prešove), ktorý sa vo svojom referáte *Od motívu k metóde – koncept mesta v poézii prvej polovice medzivojnovného obdobia* zameral na rôzne autorské prístupy k mestu. V širokom rozpätí polôh od adorácie mesta po iracionálnu predpojatosť voči nemu si všimol využívanie obrazu častejšie ako motívu či nástroja, nie však ako

488 ciela. Taktiež poukázal na istú uniformitu, keďže mnoho autorov podľa neho zobrazuje mesto ako koncept, pričom často tematizujú jazykový, estetický a sociálny kontrast voči dedine.

Po krátkej prestávke otvoril druhý blok Igor Hochel (Katedra slovenskej literatúry FF UKF v Nitre) príspevkom *Zakliate mesto Jána Stacha*, v ktorom sa venoval publikačnej problematike rovnomennej básne. Polemizoval o dôvodoch nezaraďenia tejto príležitostnej básne k pohrebu Antonína Zápotockého do debutovej zbierky a jej následného zaraďenia do výberu z diela v roku 1970. Upozornil, že básen ide proti vývinu Stachovho básnického prejavu, pričom si všíma aj široké rozpätie motívov od rozprávkových a biblických po typicky socialistickorealistické, ktorými evokuje mesto v bizarných súvislostiach. Rôzne podoby evokácie a konštruovania obrazu mesta tiež analyzovala Veronika Rácová (Katedra slovenskej literatúry FF UKF v Nitre) v príspevku *Inscenované mestá. Konštruktéri a individualisti* (Reisel, Žáry, Kováč, Šimonovič). Dôkladnej analýze podrobila štyri poémy zo štyroch rôznych desaťročí socializmu od uvedených autorov a porovnávala obraz mesta, ktorý svojimi textami vykresľujú. Upriamila pozornosť na osobitosti vnímania mestského prostredia nielen z hľadiska spoločenskej angažovanosti, ale aj so zreteľom na osobný vklad autorov, ktorý sa prejavuje v častom motíve rozpomínania sa na mesto detstva a dospievania, prípadne na jeho historický aspekt. Na tému nadviazal Fedor Matejov (Ústav slovenskej literatúry SAV) referátom *Múza oblieha Tróju Š. Žáryho – po polstoročí*, v ktorom reflektoval dielo tohto nadrealistického autora z perspektívy návratu starších autorov k nadrealistickej poetiky v kontexte šesťdesiatych rokov minulého storočia a v tomto zmysle načrtoval genézu nadrealizmu aj po roku 1948. Uvažoval o Žáryho diele ako reminiscencii na antický žáner popisu mesta, ktorý sa však od chvály prechýľuje k hane, a popísal evokácie rôznych stavov Bratislavy. Od známeho Žáryho diela sa seminár presunul k analýze obskúrnej tvorby mladých autorov a autoriek v príspevku Ivany Hostovej (Katedra slovenskej literatúry a lite-

rárnej vedy FF PU v Prešove) *Novoslovci a novoslovkyne v meste*. K atribútom urbánneho priestoru vo veršoch začínajúcich autorov a autoriek v *Novom slove* (1972 – 1983), v ktorom sledovala primárne problém mesta ako cudzorodého prvku. Pozornosť upriamila na nízku reprezentovanosť mesta u mladých autorov z poetickej dielne Vojtecha Miháliku, čo pripísala prevažujúcemu obrazu dediny ako priestoru s pozitívnymi konotáciami v kontexte slovenskej poézie. Všimla si, že väčšina básní, ktoré mesto tematizujú, je viazaná na urbanizáciu a aktualizácie staršieho motívu výstavby a prevláda v nej atmosféra konzumu nad pátosom. Mladí autori a autorky tiež pracovali s opozíciou socialistického a kapitalistického veľkomesta, menovite New Yorku alebo Washingtonu v protiklade k Moskve v opisoch, ktoré často prechádzali do hodnotení. Blok príspevkov uzavrel Zoltán Rédey (Ústav literárnej a umeleckej komunikácie FF UKF v Nitre) s referátom *Dve polohy urbánnej civilnosti v lyrike – podoby mesta v poézii Š. Strážaya a I. Štrpku*. V ňom uvažoval, ako možno vymedziť urbánnosť, a vyčlenil dva rôzne spôsoby poetického reflektovania civilnosti v tvorbe týchto dvoch autorov. U Strážaya ho opísal ako priestor intenzívneho bytia a uvedomovania si vlastnej existencie, častokrát cez prírodné atribúty, kým Štrpkovo mesto definoval ako čínorodý priestor industriálneho sveta v opozícii voči každodennému životu v súkromí.

Vedecký seminár poskytol množstvo cenných a erudovaných podnetov nielen pri uvažovaní o obraze mesta v poézii, ale aj pri poézii ako takej. Všetky príspevky si odborná verejnosť bude môcť prečítať v pripravovanom zborníku.

Mgr. Viliam Nádaskay
Ústav slovenskej literatúry SAV
Konventná 13
811 03 Bratislava
Slovenská republika
e-mail: viliam.nadaskay@savba.sk